

DOI 10.32342/2523-4463-2018-0-15-259-270

УДК 811.162.3

А.О. СКОПЛЄВ,

*старший викладач кафедри мовознавства та російської мови
Горлівського інституту іноземних мов*

ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» (Бахмут, Україна)

ДВІ ІПОСТАСІ ЗАХІДНОСЛОВ'ЯНСЬКОГО ДІЄСЛІВНОГО ІМЕННИКА (НА МАТЕРІАЛІ ЧЕСЬКОЇ МОВИ)

Стаття присвячена питанню лексико-граматичної неоднорідності чеських форм типу *zakrývání – zakrytí* західнослов'янського дієслівного іменника у світлі проблеми наслідування ними дієслівної категорії виду. Відзначається, що акціональні субстантиви на *-ní/-tí* як гібридні утворення дієслівно-іменникового типу функціонують у чеській мові, подібно до слов'янських дієприкметників, у двох іпостасях – дієслівній та іменниковій. Встановлено, що чеські дієслівні іменники іменникової іпостасі з огляду на вживання у множині, переосмислення дієслівної семантики, яка все ж залишається акціональною у широкому сенсі, а також через неспроможність у складі іменникової фрази трансформуватися у конструкції з дієслівною формою об'єктивно нездатні виражати видову семантику доконаності – недоконаності. Тому акцентується необхідність виключення такого завідомо «безвидового» різновиду дієслівних іменників із досліджень на предмет наслідування цими формаціями категорії виду.

Ключові слова: гібридні слова, дієслівний іменник, категорія виду, номіналізація.

Західнослов'янський дієслівний іменник (далі – ДІ; чеськ. *podstatné jméno slovesné /* словацьк. *verbálne substantívum /* польськ. *substantiva verbalia*), який репрезентує давній загальнослов'янський тип віддієслівних іменників дії на **-nъje/-tъje*, має всі ознаки «граматичного гібрида» [1, с. 504; 2, с. 239]. Це типове за флективними властивостями субстантивне утворення, регулярно походячи від дієслова, наслідує категорії виду та зворотності [1, с. 502–504; 3, с. 393–394; 4, с. 135–141], напр.: польськ. *wycierać – wytrzeć twarz* (*вмитирати – вмитирати обличчя*) → *wycieranie – wytarcie twarzy* (*вмитирання обличчя*) [5]; словацьк. *rozbiehať sa* (*розбігати*) → *rozbehnúť sa* (*розбігтися*) → *rozbiehanie sa – rozbehnutie sa* (*розбіг*) [6]; чеськ. *dočasně zakrývat – zakrýt* (*тимчасово закривати – закрити*) → *dočasné zakrývání – zakrytí* (*тимчасове закриття*) [7, с. 1404; 8]. Щодо споріднених східнослов'янських форм подібне трактування є напевно чи застосовним або зовсім неможливим, пор.: укр. *закривання – закриття*, але *вмитирання – ?*; рос. *разбегание (*ся) – ?* [9; 10]. Аналогічна ситуація спостерігається також у південнослов'янських мовах [11].

Вивчення ДІ у західнослов'янському мовознавстві, зокрема М. Єлінеком [12; 13], Г. Кржижковою [14], П. Карліком [15], Ю. Фурдіком [16], К. Бузашиовою [17], Я. Пузиніною [18], не вкладається, однак, у межі однозначної, вичерпної концепції. Окрім закономірних різнобачень щодо частини-мовного статусу [14, с. 84; 15, с. 21–22; 16, с. 73–74; 19, с. 29] науковці висловлюють сумнів про сам факт гібридної природи дієслівного іменника. Визначальною у цьому плані є проблема наслідування категорії виду. Так, усупереч загальноприйнятому трактуванню, відображеному у чеських, словацьких та польських граматиках [1; 3; 4; 7], Г. Кржижкова, Т.О. Ацаркіна, Г. Балаж, Ю. Фурдік, Є. Махачкова говорять про послаблення [20, с. 16; 21, с. 276], стирання [16, с. 70] або переосмислення [14, с. 143; 22, с. 122–123] видової семантики у кореляціях типу *zakrývání – zakrytí*, посилаючись на часту появу у субстантивів предметних значень (пор. словацьк. *balenie* (*упаковування; обгортка, упаковка*) [16, с. 70]) та на неузгодженість їхньої видової форми з аспектуальною семантикою контексту: чеськ. *Tesaři provádějí přemostění silnice* (*Теслярі будують мости через шосе*) замість очікуваного

přemostování; в процесі *odzbrojení* (у процесі роззброєння) замість очікуваного *odzbrojování* [14, с. 142; 21, с. 276; 22, с. 124]. Зворотність ДІ при розгляді проблематики гібридності є менш показовою: збереження у субстантивів зворотних клітик має факультативний характер і послідовно проявляється лише у польській мові [4, с. 140–141; 18, с. 101–106; 20, с. 17].

Протилежні думки щодо наслідування виду – єдиної граматичної категорії дієслова, здатної до повноцінного збереження у дієслівних іменниках у всіх західнослов'янських мовах, – виразно підкреслюють актуальність цієї складної проблеми. Однак наявні протиріччя зумовлені, на наш погляд, не стільки об'єктивними причинами, скільки неточністю обраного більшістю лінгвістів підходу. По-перше, ігнорується той факт, що об'єктом аналізу виступають потенційні гібридні утворення, та, по-друге, не враховується досвід подібних досліджень у близьких за подвійною частиномовною природою категорій слів – наприклад, дієприкметників, які суміщають на рівні граматики ознаки дієслова (вид, стан, час) та прикметника (категорії роду, числа, відмінка) [23; 24].

Дієприкметники у слов'янських мовах, варто відзначити, характеризуються як «нестабільний» клас одиниць, які у процесі мовного функціонування масово зазнають *ад'єктивізації*, що передбачає втрату дієслівних категорій та переосмислення акціональної семантики. Пор.: чеськ. *Rozkaz je psaný / napsaný* (Наказ написано: не розрізняється вид твірних дієслів *psát* (писати) – *napsat* (написати)) [4, с. 143]; польськ. *Vogowie byli rozgniewani* (Боги були розгнівані, тобто Хтось розгнівав богів або Боги розгнівалися: не розрізняється стан [24, с. 50–51]); укр. термінологічна сполука *керуючі машини* з дієприкметником у значенні «здатний до виконання дії» [23, с. 147–148]. Тому прийнято вважати, що дієприкметникові форми виступають у двох іпостасях: з одного боку, як власне *дієприкметники*, тобто вербоїди, що виражають категорії виду, стану, часу, а з іншого – як *ад'єктивовані дієприкметники* (*віддієслівні прикметники*), тобто омонімічні до перших утворення, які втратили категорії дієслова та зазвичай мають модифіковану акціональну семантику [23; 24]. Для їх розрізнення науковці використовують критерій синтаксичної трансформованості – фрази з ад'єктивованими дієприкметниками, як правило, неможливо трансформувати у структури з особовим дієсловом: укр. *підкреслена увага* ← *Хтось підкреслив свою увагу?* [23, с. 114, 154]; польськ. *Jestem uczulony na truskawki* (У мене алергія на полуницю) ← ? (*Nikt mnie nie uczulił / Sam się nie uczuliłem*) [24, с. 170].

Спроби обґрунтувати аналогічну неоднорідність форм дієслівного іменника, що, вважаємо, усунуло б суперечності у дискусії про вираження ними категорії виду, робляться лише у словакістиці та полоністиці, причому переважно трьома науковцями – М. Сотаком [25], К. Бузашивою [17], Я. Пузиніною [18]; щоправда, окремі свідчення у такому ключі є також у І. Дамборського [19], А. Отфиновського [26], Я. Радимського [27]. У своїх однобічних, багато у чому неузгоджених концепціях автори вказують на особливе використання ДІ, які, залишаючись в орбіті «акціональності», відхиляються від початкового дієслівного значення дії-процесу, часто нездатні у складі іменникових фраз трансформуватися у дієслівні конструкції та, через це, не виражають вид твірного дієслова [17, с. 30–33; 18, с. 91–92; 25, с. 13–24]. Пор.: польськ. *Ostatnim jej [bandy] wyczynem było włamanie się do dyrekcji* (Останнім переступом банди було те, що вона вломилася до головного управління) ← ... *było, że się włatała do dyrekcji*; однак *Banda dokonała kilkadziesiąt włamań i rabunków* (Банда скоїла декілька десятків зломів та пограбувань – злічувані **події**, дії-**ситуації**, що підкреслюється формою множини) ← ? [18, с. 176; 19, с. 22–23]. Аналогічно: польськ. *Zamknięcie miasta... trwało dwa tygodnie* (Місто залишалося закритим протягом двох тижнів – **стан** як результат завершеної дії) ← ? [26, с. 106–107]; словацьк. *špecifický vzťah človeka k svetu, nazývaný estetickým osvojením* (специфічне ставлення людини до світу, так зване «естетичне освоєння» – **термін**) [17, с. 31; 25, с. 23–24].

Ми переконані, що планомірне виділення з подальшим відсіюванням таких нездатних трансформуватися, переосмислених, а головне, «безвидових» форм дієслівного іменника, паралельних з цього погляду ад'єктивованим дієприкметникам, повинно стати обов'язковим прийомом у рамках методики дослідження виду ДІ для уникнення неточних оцінок. Так, наприклад, лінгвісти Г. Кржижкова і Т.О. Ацаркіна, які заперечують здатність субстантивів до передачі виду, наводять як доказ переважно саме такі «псевдоакціональні» їхні різновиди (пор. неможливість трансформування фраз із формами *přemostění* та *odzbrojení*), тим самим поширюючи свої висновки на весь клас ДІ.

У запропонованій статті ми поставили перед собою мету систематизувати розрізнені ідеї польських і словацьких лінгвістів та випрацювати у світлі проблеми збереження виду цілісну

концепцію щодо неоднорідності акціональних форм західнослов'янського дієслівного іменника. Оскільки такі ідеї ніколи не висловлювались у богемістиці, об'єктом дослідження стали чеські зразки Ді. Предмет дослідження склало розрізнення класу акціональних субстантивів на *-ní/-tí* на два лексико-граматичні різновиди-«іпостасі», протиставлення яких є паралельним дихотомії *дієприкметник – ад'єктивованій дієприкметник*. При цьому, важливо підкреслити, закономірне питання про їхній частиномовний статус у цій статті не розглядається. Досягнення поставленої мети передбачає вирішення таких завдань: а) охарактеризувати дві іпостасі чеського дієслівного іменника; б) класифікувати акціональні форми Ді за ступенем відхилення від початкового значення дії-процесу; в) уточнити поняття *синтаксична трансформація*; г) сформулювати критерії розмежування двох іпостасей Ді; д) визначити перелік контекстів, у яких чеський Ді нездатний до передачі категорії виду і виступає у вторинній іпостасі на кшталт ад'єктивованого дієприкметника. Джерелом ілюстративного матеріалу слугували синхронічний корпус чеської мови SYN 4-ї версії [8].

Розглянуті свідчення М. Сотака, К. Бузашиової, Я. Пузиніної дають підставу стверджувати, що дієслівні іменники на *-ní/-tí* у чеській мові функціонують у двох іпостасях:

1) як одиниці, які потенційно наслідують дієслівний вид через тотожність із дієсловами за акціональною семантикою, вживання лише у формі однини та здатність у складі іменникових фраз трансформуватися у дієслівні конструкції (первинна, «дієслівна» іпостась);

2) як одиниці, які не наслідують вид через нетотожність із дієсловами за акціональною семантикою, вживання у формі множини та / або нездатність у складі іменникових фраз трансформуватися у дієслівні конструкції (вторинна, «іменникова» іпостась).

Враховуючи неупорядкованість термінології, а також щоб уникнути ототожнення з іменниками дії (*jména dějová*) інших словотвірних типів, напр., *dotyk* (дотик), *čtba* (читання), перші ми назвали **дієслівними іменниками 1** (далі – Ді₁), а другі – **дієслівними іменниками 2** (далі – Ді₂). Див. табл. 1:

Таблиця 1

Приклади функціонування форм чеського дієслівного іменника у двох іпостасях

Ді ₁		Ді ₂
1. <i>Obviněný se při objednávání jídla dostal s obsluhou do konfliktu</i> (Обвинувачений, коли замовляв їжу, вступив у конфлікт з персоналом) ↔ <i>Obviněný, když objednával jídlo, dostal se...</i>	Ді, що не транс-формується	A. Objednávání zboží probíhá téměř stejně jako na klasickém internetovém obchodu (Замовлення товару відбувається майже так само, як і у типовій інтернет-крамниці) ↔ *То, že někdo (?) objednává zboží, probíhá...
2. <i>Navíc se kvůli dojení koz člověk i hodně nachodí</i> (Крім того, через доїння кіз людина також багато ходить) ↔ <i>...kvůli tomu, že dojí kozy, člověk...</i>	Ді, вживаний у множині	B. Tato dezinfekce navíc v době mezi dojeními poskytne důležitou ochranu před bakteriemi... (Причому така дезінфекція у період між доїннями забезпечує надійний захист від бактерій) ↔ ?
3. <i>Ty Kreml označil za hlavní viníky vměšování se Západu do vnitřních záležitostí Ukrajiny</i> (Цих осіб Кремль назвав головними винуватцями «втручання Заходу у внутрішні справи України») ↔ <i>...viníky toho, že se Západ vměšuje do vnitřních...</i>	термін	B. Takové jednání bude i z hlediska mezinárodního práva obtížné kvalifikovat jako vměšování do vnitřních záležitostí jiného státu (Такі дії і з точки зору міжнародного права буде складно кваліфікувати як втручання у внутрішні справи іншої держави) ↔ ?
4. <i>...Rozmístění kamer bylo dobrým krokem v boji s vandalismem a pouliční kriminalitou</i> (Розміщення камер було слушним кроком у боротьбі з вандалізмом та вуличною злочинністю) ↔ <i>Rozmístit kamery bylo dobrým krokem...</i>	спосіб дії	Г. V centru města je zajímavé rozmístění odpadkových košů, do nichž často narážejí motoristé (У центрі міста його цікавило те, як розміщені сміттєві контейнери, у які часто вриваються автомобілісти) ↔ <i>...zajímalo, jak jsou rozmístěny koše...</i>
5. <i>Nespálíte se, když ke zhasnutí svíčky použijete kovový zhasínač s rukojetí</i> (Ви не обпечетесь, якщо для погашення свічки скористаєтесь металевим гасильником із рукояткою) ↔ <i>...když k tomu, abyste zhasli svíčku, použijete...</i>	дія-ситуація	Д. Slavnostní zhasnutí vánočního stromu se koná v Dobrušce v neděli na náměstí F. L. Věka od 17 hodin (Урочисте погашення різдвяної ялинки у місті Добрушка відбувається у неділю на площі Ф.Л. Века о 17 годині) ↔ ?
6. <i>Izrael znova hrozil uzavřením hraničních přechodů mezi pásmem Gazy a židovským státem</i> (Ізраїль знову погрожував закриттям прикордонних переходів між сектором Газа та ізраїльською державою) ↔ <i>...hrozil tím, že uzavře přechody...</i>	стан	Е. Mnohaměsíční uzavření mostu nemělo negativní dopad na dopravu (Те, що міст залишався закритим багато місяців, не мало негативного впливу на транспортний рух) ↔ <i>To, že most byl mnoho měsíců uzavřený, nemělo...</i>

Дієслівний іменник 1 як організаційний компонент іменникової (номіналізованої) фрази є, відповідно, трансформованим дієсловом та може бути охарактеризований загальними формулами '(to), že...', '(to), aby...' тощо. У таких синтаксичних структурах присутня прихована, додаткова предикативність, так само як і у зворотах з дієприкметниками, дієприслівниками, у конструкціях з інфінітивом [12, с. 390]. Усе це, безсумнівно, створює сприятливі умови для збереження субстантивами категорії виду.

Наведені у табл. 1 приклади синтаксичної трансформації, яка відіграє ключову роль у визначенні D_1 , мовознавці зазвичай підводять під поняття *номіналізації* – процесу (і результату) перетворення дієслівної предикативної конструкції на граматично залежну іменникову без порушення її предикатно-аргументної структури [28, с. 185–186]. Не змінюється у ході номіналізації і змістовна сторона вихідної конструкції: ті елементи змісту, які з об'єктивних причин не знаходять формального вираження у межах іменникової фрази (напр., виконавці дій *objednávání, dojení, zhasnutí, uzavření*; граматичні значення часу, способу, особи) зазвичай відтворюються контекстуально [18, с. 11; 22, с. 121]. D_1 у складі таких фраз слугують засобом *синтаксичної конденсації*, яка полягає у «згущенні», «компресії» тексту, зокрема за рахунок вираження складного судження у межах простого речення. Це підвищує інформативність останнього, віддаляючи на другий план несуттєву з точки зору мовця інформацію, усуваючи перевантаженість відокремленими зворотами або підрядними реченнями [12, с. 393; 29, с. 180].

У питанні сутності синтаксичної трансформації, досить суперечливому та дискусійному [21], ми керувалися концепцією П. Сгалла [30] та Я. Паневоної [31], сформульованою у руслі теорії генеративної семантики і присутньою у «негенеративістських» дослідженнях П. Адамця [32], К. Бузашиової [17], Ф. Данеша [33], Я. Пузиніної [18]. Дієслівну та номіналізовану конструкції науковці визнають синонімічними варіантами мовної реалізації єдиного абстрактного семантичного інваріанта (пропозиції), а трансформаційний зв'язок між ними – специфічним типом парадигматичних системних відношень [33, с. 93], тобто відношень регулярної взаємозаміни (у табл. 1 та далі у тексті позначено символом '↔'). Причому ми дотримуємося чітких критеріїв синонімічності, за якими, окрім закономірної тотожності предикатно-аргументної структури та змісту, обидві конструкції не повинні відрізнятися набором лексичних одиниць (повнозначних слів). Як виняток допускається додавання до складу дієслівної конструкції елемента, який вказує на суб'єкт дії, або ж взаємозаміна лексем, пов'язаних відношенням регулярної похідності, напр. прислівників на *-e(ě)/-o* з однокореневими прикметниками [17, с. 26; 30, с. 462–465; 31, с. 26]. Пор.: *Po úspěšném ukončení studia student získá tzv. Atestat (Після успішного закінчення навчання студент отримує т. зв. Аттестат) ↔ Až student úspěšně ukončí studium, získá...*

Прийнята концепція трансформації дозволяє зарахувати до кола D_1 також ті субстантиви, які конкурують з інфінітивом (див. табл. 1, приклад 4) [14, с. 90; 18, с. 19]. Вони хоча й не виконують роль «конденсаторів», але все одно залишаються трансформами дієслівних форм, що виражають вид.

На відміну від D_1 терміном *дієслівний іменник 2* ми умовно об'єднали досить різноманітні за семантикою та синтаксичними властивостями вживання акціональних субстантивів на *-ní/-tí*. Форми цієї іпостасі пов'язані нездатністю до вираження категорії виду та, особливо, тим, що вони можуть помилково вважатися її потенційними виразниками. Табл. 1 відображає повний перелік різновидів D_2 , які класифіковано за ступенем відхилення від базового поняття дієслівної дії.

D_2 типу **A** чітко наслідують акціональне значення, але неможливість синтаксичної трансформації ускладнює їх інтерпретування з точки зору видової семантики доконаності – недоконаності. Очевидним прикладом цього є наведений ДІ *objednávání*, який входить до складу *дієслівно-іменникового предиката* [27]. Ці аналітичні сполуки як еквіваленти дієслова-присудка (*Objednávání zboží probíhá – Zboží se objednává*) виражають дію розчленовано, тобто за допомогою «дієслова-зв'язки» із загальним значенням процесуальності та акціонального іменника, який конкретизує його, див. ще: *zajišťovat péči – pečovat (забезпечити піклування – пікуватися), dojít k ochlazení – ohladit se (азнайти охолодження – охолонуту)* [13, с. 630–631; 27; 34]. Іменник у такому випадку виконує роль понятійного ядра, тоді як носієм граматичних категорій часу, способу, особи та виду (!) постає виключно

дієслово [27, с. 171; 34, с. 2–5]. На думку Я. Радимського, вид ДІ за таких умов стає категорією лексичною та репрезентує, наприклад, протиставлення множинності – одиничності дії: *provést měření* (провести декілька вимірювань) – *provést změření* (виміряти, зробити один замір) [27, с. 171].

Переосмислення видової семантики ДІ, які не трансформуються, відбувається, на наш погляд, і за інших синтаксичних умов, напр.: *Dietní proteiny zpomalují vstřebávání cukru, a tedy i alkoholu, do těla* (Дієтичні протеїни сповільнюють засвоєння організмом цукру, а отже, і алкоголю) ↔ ?; *Přídavek mléka do kávy <...> může zpomalit vstřebání kofeinu...* (Додавання молока до кави може сповільнити засвоєння кофеїну) ↔ ? Дію *vstřeb(áv)ání* в обох реченнях ми сприймаємо як незавершену, однак у першому реченні акцент робиться на процесності, тобто *сповільнюється безпосередньо процес засвоєння*, тоді як у другому – на результативності, тобто *сповільнюється засвоєння як таке, відтермінується досягнення ним результату*.

Тенденція до нейтралізації виду охоплює і ДІ₂ типу Б, в яких, як зауважує Я. Пузиніна, видова форма часто не відповідає аспектуальній семантиці контексту, пор.: польськ. *Mimo zapewnienie Janek nie zjawił się* (Незважаючи на запевнення, Янек не з'явився – *zapewnienie* замість *zapewniania*) [18, с. 119]. Вживання у формі множини призводить, крім того, до субстантивзації їхнього лексичного значення: у польському реченні *...W jego odejściach nie ma nic istotnego* (У його відлучках немає нічого суттєвого), пояснює І. Дамборський, ідеться не про процес відлучення, а про окремі акти-відлучки, що розуміються як конкретизовані, повторювані, обчислювані події [19, с. 22]. У вищенаведеному іменнику *dojeniami* семи субстантивності підсилюються ще і за рахунок відсутності залежних слів; причому акти доїння подаються у реченні без зазначення характеру їхнього перебігу. Див. ще: *Denně to představuje 14 tisíc nakažení a 8 tisíc úmrtí* (Щоденно це становить 14 тисяч заражень та 8 тисяч смертей). Трансформація таких форм, як правило, неможлива.

ДІ₂ типу В, будучи термінами, позначають, за словами М. Сотака, дії «неактуальні», «суспільно і технічно встановлені, узаконені» [25, с. 12–23]. «Неактуальність» ДІ₂-В на противагу актуальності ДІ₁ (див. табл. 1 *vměšování – vměšování se*) обумовлюється різницею у цільовій сутності терміна і загальноживаного слова: ДІ₂-В слугують точними найменуваннями абстрактних акціональних понять із різних галузей наукових знань – техніки, мистецтва, суспільного життя тощо; ДІ₁ є найменуваннями «побутових уявлень» про дії / процеси, пов'язані з певним модально-часовим планом дійсності [35, с. 28]. Це, безумовно, негативно впливає на здатність термінологізованих ДІ передавати вид і у складі іменникових фраз трансформуватися у дієслівні конструкції. При переході від «актуальної» дії до її «неактуального» вираження, зауважує М. Сотак, «мова ніби відмовляється від категорії виду, тобто значення неактуальної дії нездатне зберегти цю характеристику, принаймні у всій її повноті...» [25, с. 71; переклад цитати наш – А.С.]. Більше того, наявність у мові аспектуально протиставлених акціональних іменників-термінів українська мовознавець І.М. Кочан взагалі вважає зайвою [36, с. 32]. Пор. ще: *Charakterizují ho [život] fyziologické fenoménu, jako je dýchání, asimilace, rozmnožování apod.* – термін (Життя характеризується фізіологічними явищами, такими як дихання, асиміляція, розмноження тощо) ↔ ?; проте *Celý dnešní romský problém je důsledkem rychlého rozmnožování se tohoto etnika* (Уся сьогоденшня проблема циган є наслідком швидкого розмноження цього етносу) ↔ ...*důsledkem toho, že se tento etnikum rychle rozmnožuje*.

Такі ознаки, як нездатність трансформуватися, термінологізація семантики, вживання у множині, властиві, важливо зазначити, не лише розглянутим типам дієслівного іменника 2, але і подальшим його різновидам, які, до того ж, відрізняються від ДІ₁ (та дієслова) на рівні денотативного значення. Позначаючи не дії, а інші, пов'язані з діями, реалії, вони об'єктивно не можуть передавати видову семантику доконаності – недоконаності.

ДІ₂ типів Г і Д, асоціюючись, загалом, з акціональністю, суміщають у своїй смисловій структурі семи дії та ряду суміжних явищ. На думку Я. Пузиніної, зміст субстантивів на кшталт зазначеного *rozmístění* «те, як розміщені; спосіб розміщення» виходить за межі концепту дії, оскільки *способ* як певний *стиль, метод* постає характерною рисою не тільки самої дії, але і її виконавця [18, с. 169]. Зазвичай іменникові фрази з такими формами легко трансформуються та є еквівалентними синтаксичним структурам зі сполучниковим еле-

ментом *jak* (формула '(to), jak...'), пор. ще: ...*Mižo Tkalčec <...> všímá si chování pozůstalých i hostů* (Мішо Ткалчец звертає увагу на поведінку членів родини померлого та гостей) ↔ ...*všímá si (toho), jak se pozůstalí i hosté chovají*. Значення ж «дія-ситуація», у розумінні Я. Пузиніної, передбачає щільне переплетення дії з суб'єктом (виконавцем), об'єктом і всім просторовим субстратом [18, с. 175–176]. У реченні *Slavnostní zhasnutí vánočního stromu se koná... od 17 hodin* ідеться не тільки про процес погашення ялинки, але і про його виконавців, присутніх при цьому глядачів, а також про всі супровідні деталі урочистої події. Термін *дія-ситуація* охоплює, відтак, події різних сфер суспільного життя – урочисті заходи, обряди, різноманітні акти, процедури. Пор.: *Od začátku týdne se kromě 450 Britů účastnili cvičení i čeští vojáci* (Від початку тижня окрім 450-ти британців у навчаннях взяли участь і чеські військові) ↔ ? Трансформація фраз із Д₁-Д у більшості випадків є неможливою або, принаймні, сумнівною, див.: *Muži se omyli ledovou vodou do pŕli těla. Ženy a děti si symbolicky opláchly ruce a obličeje...* По традиčním **omývání** se Lčovičtí setkali navečer... a... zpívali vánoční koledy (Чоловіки омилися льодяною водою до пояса. Жінки і діти символічно ополоснули руки й обличчя... Після традиційного омовіння мешканці Лчовіце зустрілися ввечері та співали різдвяні колядки) ↔ *Poté, co se Lčovičtí tradičně omyli / omývali...*? На наш погляд, кореферентність Д₁ *omývání* з дієсловами *omýt se* та *opláchnout si*, його умотивованість дієсловом недоконаного виду *omývat (se)* та супровідний контекст ясно вказують на те, що *omývání* – не трансформ, а номінативна одиниця, яка називає релігійний ритуал *омовіння*.

Д₁ типу Е, які позначають стан як результат закінчення дії, на денотативному рівні найменш пов'язані з акціональністю. Більшість із них умотивовані дієсловами доконаного виду зі значенням фізичного або психічного стану людини, і з кола форм Д₁ на *-ní/-tí* їх досить легко виділити [18, с. 176], напр.: *unavení* (втомленість, втома), *vyčerpání* (виснаження, перевтомлення) – від *unavit se* (втомитися), *vyčerpát se* (виснажитися). На увагу у цьому випадку заслуговує інтерпретація утворень, умотивованих дієсловами акціональної семантики на кшталт вищенаведеного *uzavření*: у реченні йдеться не про те, що міст *закривали* багато місяців, а про те, що міст після того, як його *закрили*, перебував багато місяців у такому стані. Див. ще: *Věhem rozdělení Německa upadla "výsadba" v zarotnění...* (Під час розділеності Німеччини, саджання дерев пішло у небуття) ↔ *Když bylo Německo rozdělené, upadla...* Фрази з Д₁-Е якщо і можуть бути трансформовані, то лише у структури з дієприкметниковими формами на *-lý/-tý*; однак це є можливим далеко не завжди: *Nastává duševní vyčerpání a zhroucení* (Настають нервові виснаження та знесилення) ↔ ?

Отже, якщо дієслівний іменник 1 використовується для синтаксичної конденсації, то дієслівний іменник 2 в усьому різноманітті своїх форм, переважно нездатних трансформуватися, вживається, як стверджують М. Сотак і К. Бузашиова, для **номінації** абстрактних дій або пов'язаних із ними реалій [17, с. 30–33; 25, с. 15].

Подане обґрунтування іпостасей чеського Д₁ окреслює два основні критерії їх розрізнення. Критерій **синтаксичної трансформованості** передбачає застосування трансформації до іменникової фрази із субстантивом на *-ní/-tí*, вживаної у реальному контексті; причому релевантними показниками у цьому випадку є не тільки можливість або неможливість трансформації, але і структурні особливості отриманої у результаті конструкції, а саме її стрижневий компонент (фінітне дієслово, інфінітив або дієприкметникова форма), сполучниковий елемент (*to, že...* або *to, jak...*). **Морфологічний** критерій засновується на врахуванні того, в якій граматичній формі – однини чи множини – вживається субстантив. Важливу роль у розрізненні іпостасей відіграє також семантика слів, які складають синтаксичне оточення субстантива на *-ní/-tí*, у зв'язку з чим, на нашу думку, можна говорити про окремішій, допоміжній критерій **сполучуваності**.

Узагальнюючий перелік контекстів, які ідентифікують ту чи іншу іпостась словацького і польського Д₁, у М. Сотака, К. Бузашиової, Я. Пузиніної має доволі поверховий характер і безперечно потребує уточнення [17, с. 26–33; 18, с. 168–177; 25, с. 24]. При укладенні подібного для цікавих для нас Д₁ чеської мови висновки науковців були доповнені даними корпусу SYN з урахуванням спостережень богеміста Г. Кржижкової [14], наукова праця якої містить детальний аналіз фраз з акціональними субстантивами. Керувалися ми критеріями сполучуваності та синтаксичної трансформованості.

Аналіз показав, що чеські субстантиви на *-ní/-tí* не трансформуються – а отже, трактуються як ДІ₂ – при вживанні:

1) у функції підмета при дієсловах-присудках *trvat* (тривати), *začít* (se) (початися), *následovat* (наставати), *skončit* (закінчитися), *probíhat* (відбуватися), *vznikat* (виникати), *pokračovat* (продовжуватися) тощо, які вказують на різні фази дії, її виникнення, розвиток, проведення: *Po besedě následuje **promítání** filmu...* (Після бесіди відбувається демонстрація фільму);

2) у функції додатка при дієсловах зі схожою семантикою – напр., *zahájit* (почати), *dokončit* (закінчити), *přerušit* (припинити), *zastavit* (зупинити), *dát se / pustit se do čeho* (вдатися до чого-н., зайнятися чим-н.), *pokračovat v čem* (продовжувати що-н.): *Odpor veřejnosti zastavil **kácení** lesa* (Опір громадськості зупинив вирубку лісу);

3) у функції додатка при дієсловах *zomalit* (сповільнити), *urychlovat* (прискорювати), *ztěžovat* (ускладнювати), *usnadnit* (полегшити), *zlepšit* (покращити, удосконалити), *omezit* (обмежити) тощо, які модифікують залежну дію з точки зору якісно-кількісних характеристик: *Na polích **zůstává mokrá sláma**, a to brzdí **setí*** (На полях залишається мокра солома, і це гальмує сівбу);

4) у складі дієслівно-іменникових предикатів [27; 34] (іноді до них відносять і сполучки ДІ з деякими дієсловами з контекстів 1–3 [13, с. 630–631; 14, с. 92–93]): *V těchto dnech podle jejich pokynů odborné firmy **uskutečňují prořezávání i odstraňování stromů a keřů z nejcennějších františkolázeňských území*** (У ці дні відповідно до їхніх вказівок спеціальні служби здійснюють проріджування та видалення дерев і кущів на найцінніших територіях міста Франтішкови-Лазне);

5) у функції неузгодженого означення при іменниках *proces* (процес), *růst* (ріст, зростання, розвиток), *rozvoj* (розвиток), *etapa* (етап), *akt* (акт): *První etapa **utracení** 248 kusů dobytka... byla posunuta do 27. února* (Перший етап різання 248 голів худоби було перенесено на 27 лютого);

6) у сполученні із вказівними, питальними, неозначеними, заперечними займенниками *to / toto* (це), *jaké* (яке), *jakékoli* (будь-яке, всяке), *žádné* (жодне, ніяке) тощо: *Dále jsme pokračovali směrem k romníku obětím tohoto **vyvražďování a týrání*** (Потім ми продовжили йти у напрямку до пам'ятника жертвам цього геноциду та катування);

7) у складі термінологічних сполук та їх визначень: *Strojní **chlazení** znamená **zchlazení materiálu dodávaním strojně zchlazeného vzduchu o teplotě + 2 až + 10 stupňů Celsia*** (Механічне охолодження означає охолодження матеріалу подаванням механічно охолодженого повітря температурою від +2 до +10 °C);

8) у назвах і заголовках: *aktovka "Vyprávění k tanci"* (одноактна п'єса «Запрошення до танцю»), *LOUČENÍ S JESLEMI* (Прощання з яслами – заголовок статті).

На вживання іменників на *-ní/-tí* як ДІ₂ типів В-Е може додатково вказувати їхнє синтаксичне оточення.

Так, про термінологізацію ДІ свідчать, по-перше, прикметники зі стилістично забарвленим значенням на кшталт *vektorové* (векторне), *simultánní* (синхронне), *frontální* (фронтальне), *regenerativní* (регенеративне), *hydraulické* (гідравлічне), напр.: *vektorové **zobrazování*** (векторне відображення), *simultánní **tlumočení*** (синхронний переклад); по-друге, узгоджувані слова *zvané* (зване, назване), *takzvané* (так зване), особливо якщо йдеться про певні явища, технології, методи тощо: *...Jde o takzvané „**rozštěpení osobnosti**“* (Йдеться про так зване «розщеплення особистості»). Потрібно згадати і синтаксичну конструкцію *'kvalifikovat, -ané, -atelné jako + ДІ'*, див.: *tři případy kvalifikované jako **zatajení věcí*** (три випадки, кваліфіковані як приховування речових доказів).

Субстантивами зі значенням способу дії, як правило, керують дієслова, які змістовно пов'язані з поняттями чуттєвого сприйняття, переважно зорового: *sledovat* (стежити за розвитком чого-н.), *všimát si* (помічати, звертати увагу), *znázornit* (ілюструвати, наочно показати), *popisovat* (описувати); мисленнєвої та психічної діяльності: *vysvětlit* (пояснити), *zjistit* (з'ясувати, встановити), *zamyslet se nad čím* (замислитися над чим-н.); оцінки або характеристики: *kontrolovat* (контролювати), *posuzovat / hodnotit* (оцінювати), *vyzkoušet* (спробувати, випробувати, перевірити). Наприклад: *Karta Twist je ovšem dobrým řešením i pro ty, kdo chtějí vyzkoušet **fungování** sítě Paegas* (Стартовий пакет «Твіст» є, без-

умовно, слухним рішенням і для тих, хто хоче випробувати роботу мережі «Пегас») ↔ ...vuzkoušet, jak funguje... У значенні способу дії, згідно з табл. 1 (приклад ДІ₂-Г), вживаються також ДІ-підмети з присудком, вираженим дієсловом *zajímat* (цікавити).

Значення «дія-ситуація» у ДІ може сигналізуватися за допомогою узгоджуваних прикметників *slavnostní* (урочисте), *ceremoniální* (церемоніальне), *oficiální* (офіційне), *tradiční* (традиційне), *soutěžní* (конкурсне), *vánoční* (різдвяне), *povogoční* (новорічне) тощо, напр.: *Během soutěžního ochutnávání degustátor moc vína nepupije* (Під час конкурсної дегустації дегустатор багато вина не випиває); *povogoční koupání v řece Otavě* (новорічне купання у річці Отаві). Аналогічне переосмислення спостерігається у дієслівних іменниках, які вживаються з дієсловом *účastnit se* (čeho) (брату участь у чому-н.): *V roce 1504 odjel na Haiti a v roce 1511 se účastnil dobytí Kubu* (У 1504 р. він вирушив на Гаїті та у 1511 р. брав участь у завоюванні Кубу).

Нарешті, у ДІ, умотивованих дієсловами доконаного виду, на кшталт наведених *uzavřeni* та *rozdělení*, значення стану актуалізується у сполученні з прийменником *během* (протягом, упродовж, під час) або прикметниками, які виражають тривалість, перебіг у часі – *trvalé* (тривале), *dlouhé* (довге), *hodinové* (годинне), *krátkodobé* (короткочасне, нетривале), *přítidenní* (п'ятиденне) тощо, див.: *Así půlhodinové přerušeni dodávky elektrické energie v centru Tábora zmátlo mnoho lidí* (Приблизно півгодинна перерва у подачі електроенергії у центрі Тавора збентежила багатьох людей).

У перерахованих контекстах чеські субстантиви на *-ní/-tí*, відтак, не можуть бути об'єктом уваги щодо збереження видової семантики.

Отже, дослідження видової співвіднесеності акціональних дієслівних іменників у чеській та інших західнослов'янських мовах має проводитися, вважаємо, з урахуванням лексико-граматичної неоднорідності цього класу форм, які, подібно до дієприкметників, функціонують у двох іпостасях – дієслівній та іменниковій. Такий підхід, на нашу думку, забезпечує більш конструктивне вирішення порушеної проблеми, дозволяючи:

– виділити і відсіяти з кола акціональних субстантивів на *-ní/-tí* одиниці, об'єктивно нездатні за своїми лексико-граматичними властивостями та специфічністю вживання передавати видову семантику;

– примирити протилежні точки зору богемістів у дискусії про видову співвіднесеність ДІ;

– залучити дані аналогічних розвідок, що проводяться по відношенню до інших гібридних дієслівно-іменних формацій (дієприкметників).

Однак запропоноване обґрунтування дихотомії форм західнослов'янського дієслівного іменника залишає ряд відкритих питань. Так, деякі з наведених контекстів дозволяють подвійну інтерпретацію субстантивів, що свідчить про відсутність чіткої межі між ДІ₁ та ДІ₂, пор.: *Strážníci kontrolují dodržování zákazu vjezdu do těchto zón...* (Поліцейські контролюють дотримання заборони на в'їзд до цих зон – ДІ₁ чи ДІ₂-Г) ↔ *...kontrolují, zda se dodržuje zákaz vjezdu...* (контролюють, чи дотримується заборона на в'їзд) або *...kontrolují, jak se dodržuje zákaz vjezdu...* (контролюють те, як дотримується заборона на в'їзд). Окремого розгляду потребує послідовність передачі видових значень доконаності – недоконаності дієслівними іменниками 1, які ми попередньо визначили «потенційними» виразниками виду з огляду на лексичний паралелізм до першооснови та здатність до трансформування. Найскладнішим завданням, нарешті, є встановлення частиномовного статусу двох виділених іпостасей.

Список використаних джерел

1. Morfológia slovenského jazyka / Ved. redaktor J. Ružička. – Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1966. – 896 s.
2. Popela J. K podstatě slovních druhů / J. Popela // Slovo a slovesnost. – 1969. – Roč. 30. – č. 3. – S. 230–241.
3. Gramatyka współczesnego języka polskiego / Pod red. R. Grzegorzczkovej, R. Laskowskiego, H. Wróbla. – Wyd. 3. – Warszawa: Wydawnictwo naukowe PWN, 1999. – 634 s.
4. Mluvnice češtiny (2): Tvarosloví / M. Komárek, J. Kořenský, J. Petr (vedoucí), J. Veselková a kol. – 1 vyd. – Praha: Academia, 1986 – 536, [3] s.

5. Peżik P. Wyszukiwarka PELCRA dla danych NKJP. Narodowy Korpus Języka Polskiego (Przepiórkowski A., Bańko M., Górski R., Lewandowska-Tomaszczyk B (red.). – Wydawnictwo PWN, 2012. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nkjp.uni.lodz.pl/index.jsp> (Дата звернення: 11.02.2018).
6. Slovenský národný korpus – prim-6.0-public-all. – Bratislava: Jazykovedný ústav Ľ. Štúra SAV 2013. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://korpus.juls.savba.sk> (Дата звернення: 11.02.2018).
7. Trávníček F. Mluvnice spisovné češtiny: Část I-II / F. Trávníček. – 3 vyd. – Praha: Slovanské nakladatelství, 1951. – 1497 s.
8. Křen M., Cvrček V., Čapka T. a kol. Korpus SYN, verze 4 z 16. 9. 2016. – Praha: Ústav Českého národního korpusu FF UK, 2016. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.korpus.cz> (Дата звернення: 11.02.2018).
9. Хохлачёва В.Н. К истории отглагольного словообразования существительных в русском литературном языке нового времени / В.Н. Хохлачёва. – Москва: Наука, 1969. – 149 с.
10. Юрчук Л.А. Про лексикографічне відображення віддієслівних іменників на *-ння, -ття* / Л.А. Юрчук // Мовознавство. – 1975. – № 2. – С. 12–20.
11. Orzechowska H. Orzeczeniowe formacje odsłowne w językach południowosłowiańskich / H. Orzechowska. – Wrocław – Warszawa – Kraków: Zakład Narodowy im. Ossolińskich – Wydawnictwo PAN, 1966. – 278 s.
12. Jelínek M. Funkce a vývoj syntaktických kondenzátorů v slovanských jazycích / M. Jelínek // Otázky slovanské syntaxe: Sborník symposia «Strukturní typy slovanské věty a jejich vývoj», 20-22.X.1966, Brno. Č. II / Hl. red. J. Bauer. – Brno: Universita J. E. Purkyně, 1968. – S. 389–395.
13. Jelínek M. K nominálnímu způsobu vyjadřování: Funkce dějových substantiv / M. Jelínek // Acta Universitatis Carolinae. Slavica Pragensia IV. – 1962. – S. 629–634.
14. Křížková H. Substantiva s dějovým významem v ruštině a v češtině / H. Křížková // Kapitoly ze srovnávací mluvnice ruské a české. III. O ruském slovese. – Praha: Academia, 1968. – S. 81–152.
15. Karlík P. Ještě jednou k českým deverbálním substantivům / P. Karlík // Čeština – univerzália a specifika 4 / Z. Hladká, P. Karlík. – Praha: Lidové noviny, 2002. – S. 13–23.
16. Furdík J. O vide a vázbe pri slovesných podstatných menách / J. Furdík // Slovenská reč. – 1967. – Roč. 32, č. 2. – S. 65–74.
17. Buzássyová K. Názvy deja a názvy vlastnosti v transpozičnej a nominačnej funkcii / K. Buzássyová // Jazykovedný časopis. – 1982. – Roč. 33. – č. 1. – S. 21–35.
18. Puzynina J. Nazwy czynności we współczesnym języku polskim: słowotwórstwo, semantyka, składnia / J. Puzynina. – Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1969. – 205 s.
19. Damborský J. Neurčité a jmenné tvary slovesné v polštině / J. Damborský. – Praha: Státní Pedagogické Nakladatelství, 1967. – 79 s.
20. Baláž G. Abstraktné deverbátiva v ruštině, slovenčine a češtině / G. Baláž // Sovětská jazykověda. – 1954. – Roč. 4. – č. 1. – S. 12–21.
21. Macháčková E. K jednotlivým typům transformací v češtině / E. Macháčková // Slovo a slovesnost. – 1992. – Roč. 53. – č. 4. – S. 273–281.
22. Ацаркина Т.А. Влияние категории вида на формирование общей семантики отглагольных существительных на *-ní, -tí* в современном чешском языке / Т.А. Ацаркина // Badania nad czasownikami w językach słowiańskich: budowa, semantyka i funkcjonowanie. – Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, 1985. – S. 121–141.
23. Гнатюк Г.М. Дієприкметник в сучасній українській літературній мові / Г.М. Гнатюк. – Київ: Наукова думка, 1982. – 248 с.
24. Bartnicka B. Adiektywizacja imiesłowów w języku polskim / B. Bartnicka. – Warszawa: Państwowe wydawnictwo naukowe, 1970. – 189, [2] s.
25. Soták M. Dejové substantíva v slovenčine a v ruštině / M. Soták. – Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1978. – 196 s.
26. Otfinowski A. Aspekt odsłownika jako członu określanego lub określającego w niektórych związkach z przydawką / A. Otfinowski // Zeszyty naukowe uniwersytetu M. Kopernika w Toruniu. Nauki humanistyczno-społeczne. – 1970. – Zesz. 38: Filologia polska VIII. – S. 103–114.

27. Radimský J. Verbo-nominální predikát s kategoriálním slovesem / J. Radimský. – České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 2010. – 212 s.
28. Topolińska Z. Mechanizmy nominalizacji w języku polskim / Z. Topolińska // *Studia gramatyczne. I* / Red. Z. Topolińska. – Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1977. – S. 175–212.
29. Stylistika češtiny / J. Chloupek a kol. – Vyd. 1. – Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1991. – 294 s.
30. Sgall P. Postavení sémantiky v generativním popisu jazyka / P. Sgall // *Kybernetika*. – 1966. – Roč. 2, č. 5. – S. 457–467.
31. Panevová J. Formy a funkce ve stavbě české věty / J. Panevová. – Praha: Academia, 1980. – 222 s.
32. Adamec P. Složené propozice a jejich syntaktické realizace v ruštině / P. Adamec // *Slovo a slovesnost*. – 1978. – Roč. 39. – č. 3–4. – S. 278–280.
33. Daneš F. Věta a text: studie ze syntaxe spisovné češtiny / F. Daneš. – Vyd. 1. – Praha: Academia, 1985. – 236 s.
34. Vlková V. Příspěvek k analýze multiverbálních spojení typu *provádět rekonstrukci* / V. Vlková // *Slovo a slovesnost*. – 1990. – Roč. 51. – č. 1. – S. 1–15.
35. Гринев-Гриневиц С.В. Терминоведение: учеб. пособ. для студ. высш. учеб. заведений / С.В. Гринев-Гриневиц. – Москва: Издательский центр «Академия», 2008. – 304 с.
36. Кочан І.М. Синонімія у термінології / І.М. Кочан // *Мовознавство*. – 1992. – № 3. – С. 32–34.

References

1. Ružička, J. (ed.). *Morfológia slovenského jazyka* [Morphology of the Slovak language]. Bratislava, Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied Publ., 1966, 896 p.
2. Popela, J. *K podstatě slovních druhů* [On the essence of parts of speech]. *Slovo a slovesnost* [The word and verbal art], 1969, vol. 30, issue 3, pp. 230-241.
3. Grzegorzekowej, R., Laskowski, R., & Wróbla, H. (eds.). *Gramatyka współczesnego języka polskiego* [Grammar of the modern Polish language]. Warsaw, Wydawnictwo naukowe PWN Publ., 1999, 634 p.
4. Komárek, M, Kořenský, J., Petr, J., Veselková, J. (eds.). *Mluvnice češtiny (2): Tvaroslovi* [Czech grammar (2): Morphology]. Prague, Academia Publ., 1986, 539 p.
5. Pęzik, P. (2012). *Wyszukiwarka PELCRA dla danych NKJP. Narodowy Korpus Języka Polskiego* [PELCRA search engine for NKJP data. The National Corpus of the Polish language]. Warsaw, Wydawnictwo naukowe PWN Publ. Available at: <http://www.nkjp.uni.lodz.pl/index.jsp> (Accessed 11 February 2018).
6. *Slovenský národný korpus – prim-6.0-public-all* [Slovak National Corpus – prim-6.0-public-all]. Bratislava, Ľ. Štúr Institute of Linguistics of the Slovak Academy of Sciences, 2013. Available at: <http://korpus.juls.savba.sk> (Accessed 11 February 2018).
7. Trávníček, F. *Mluvnice spisovné češtiny: Část I-II* [Grammar of the Czech literary language: Parts I-II]. Prague, Slovanské nakladatelství Publ., 1951, 1497 p.
8. Křen, M., Cvrček, V., Čapka, T. *Korpus SYN, verze 4 z 16. 9. 2016* [Corpus SYN, version 4 of 16 September 2016]. *Ústav Českého národního korpusu FF UK* [Institute of the Czech National Corpus (ICNC), Faculty of Arts at Charles University], Prague, 2016. Available at: <http://www.korpus.cz> (Accessed 11 February 2018).
9. Khokhlov, V.N. *K istorii otglagol'nogo slovoobrazovaniya sushchestvitel'nykh v russkom literaturnom yazyke novogo vremeni* [On the history of verb-based derivation of nouns in the Russian literary language of modern times], Moscow, Nauka Publ., 1969, 149 p.
10. Yurchuk, L.A. *Pro leksykohrafichne vidobrazhennya viddiyestivnykh imennykiv na -nnya, -ttya* [About the lexicographic representation of verbal nouns ending in -nnya, -ttya]. *Movoznavstvo* [Linguistics], 1975, no. 2, pp. 12-20.
11. Orzechowska, H. *Orzeczeniowe formacje odstawne w językach południowosłowiańskich* [Predicative verbal constructions in the South Slavic languages]. Wrocław – Warsaw – Krakow, Ossoliński National Institute, PAN Publ., 1966, 278 p.

12. Jelínek, M. *Funkce a vývoj syntaktických kondenzátorů v slovanských jazycích* [The function and development of syntactic compressors in the Slavic languages]. *Otázky slovanské syntaxe: Sborník symposia "Strukturní typy slovanské věty a jejich vývoj"* [Issues in Slavic syntax: Proceedings of the Symposium "Structural types of Slavic sentences and their development"], 20-22.10.1966, Brno, issue 2. Ed. by J. Bauer. Brno, Jan Evangelista Purkyně University, 1968, pp. 389-395.
13. Jelínek, M. *K nominálnímu způsobu vyjadřování: Funkce dějových substantiv* [On the nominal way of expression: The function of action nouns]. *Acta Universitatis Carolinae. Slavica Pragensia IV* [Notes of Charles University. Slavic Pragensia IV]. Carolina, Charles University Publ., 1962, pp. 629-634.
14. Křížková, H. *Substantiva s dějovým významem v ruštině a v češtině* [Nouns with action meaning in Russian and Czech]. *Kapitoly ze srovnávací mluvnice ruské a české. III. O ruském slovese* [Chapters on comparative Russian and Czech grammar. III. About the Russian verb]. Prague, Academia Publ., 1968, pp. 81-152.
15. Karlík, P. *Ještě jednou k českým deverbálním substantivům* [Once again on Czech deverbal nouns]. *Čeština – univerzália a specifika 4* [The Czech language – universals and specifics]. Prague, Lidové noviny Publ., 2002, pp. 13-23.
16. Furdík, J. *O vide a väzbe pri slovesných podstatných menách* [On the aspect and combinability of verbal nouns]. *Slovenská reč* [Slovak speech], 1967, vol. 32, issue 2, pp. 65-74.
17. Buzássyová, K. *Názvy deja a názvy vlastnosti v transpozickej a nominačnej funkcii* [Action nouns and qualitative nouns in transpositional and nominating functions]. *Jazykovedný časopis* [Journal of Linguistics], 1982, vol. 33, issue 1, pp. 21-35.
18. Puzynina, J. *Nazwy czynności we współczesnym języku polskim: słowotwórstwo, semantyka, składnia* [Names of actions in the modern Polish language: word building, semantics, and syntax]. Warsaw, Państwowe Wydawnictwo Naukowe Publ., 1969, 205 p.
19. Damborský, J. *Neurčité a jmenné tvary slovesné v polštině* [Nonfinite and nominal forms of the verb in Polish]. Prague, Státní pedagogické nakladatelství Publ., 1967, 79 p.
20. Baláž, G. *Abstraktné deverbatíva v ruštine, slovenčine a češtine* [Abstract deverbatives in Russian, Slovak, and Czech]. *Sovětská jazykověda* [Soviet Linguistics], 1954, vol. 4, issue 1, pp. 12-21.
21. Macháčková, E. *K jednotlivým typům transformací v češtině* [On different types of transformations in Czech]. *Slovo a slovesnost* [The word and verbal art], 1992, vol. 53, issue 4, pp. 273-281.
22. Atsarkina, T.A. *Vliyaniye kategorii vida na formirovaniye obshchey semantiki otglagol'nykh sushchestvitel'nykh na -ní, -tí v sovremennom cheshskom yazyke* [The influence of the category of aspect on forming the general semantics of verbal nouns ending in -ní, -tí in the modern Czech language]. *Badania nad czasownikiem w językach słowiańskich: budowa, semantyka i funkcjonowanie* [Research on verbs in the Slavic languages: structure, semantics and functioning]. Warsaw, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego Publ., 1985, pp. 121-141.
23. Hnatiuk, H.M. *Diyeprykytmetnyk v suchasniy ukrayins'kiy literaturniy movi* [The adjectival participle in the modern Ukrainian literary language]. Kyiv, Naukova dumka Publ., 1982, 248 p.
24. Bartnicka, B. *Adiektywizacja imiesłowów w języku polskim* [Adjectivization of participles in the Polish language]. Warsaw, Państwowe wydawnictwo naukowe Publ., 1970, 191 p.
25. Soták, M. *Dejové substantíva v slovenčine a v ruštine* [Action nouns in Slovak and Russian]. Bratislava, Slovenské pedagogické nakladateľstvo Publ., 1978, 196 p.
26. Otfinowski, A. *Aspekt odśłownika jako członu określanego lub określejącego w niektórych związkach z przydawką* [The aspect of the verbal noun as a modified or modifying element in some combinations with an adjunct]. *Zeszyty naukowe uniwersytetu M. Kopernika w Toruniu. Nauki humanistyczno-społeczne* [Scientific notes of the Nicolaus Copernicus University in Toruń. Humanities and social sciences], 1970, vol. 38 *Filologia polska VIII* [Polish philology VIII], pp. 103-114.
27. Radimský, J. *Verbo-nominální predikát s kategoriálním slovesem* [The verbonominal predicate with a light verb]. České Budějovice, University of South Bohemia in České Budějovice Publ., 2010, 212 p.
28. Topolińska, Z. *Mechanizmy nominalizacji w języku polskim* [Mechanisms of nominalization in the Polish language]. *Studia gramatyczne I* [Studies in grammar]. Wrocław, Ossoliński National Institute Publ., 1977, pp. 175-212.

29. Chloupek, J. *Stylistika češtiny* [Stylistics of the Czech language]. Prague, Státní pedagogické nakladatelství Publ., 1991, 294 p.

30. Sgall, P. *Postavení sémantiky v generativním popisu jazyka* [The role of semantics in generative language description]. *Kybernetika* [Cybernetics], 1966, vol. 2, issue 5, pp. 457-467.

31. Panevová, J. *Formy a funkce ve stavbě české věty* [Forms and functions of the Czech sentence structure]. Prague, Academia Publ., 1980, 222 p.

32. Adamec, P. *Složené propozice a jejich syntaktické realizace v ruštině* [Composite sentences and their syntactic implementation in Russian]. *Slovo a slovesnost* [The word and verbal art], 1978, vol. 39, issues 3-4, pp. 278-280.

33. Daneš, F. *Věta a text: studie ze syntaxe spisovné češtiny* [Sentence and text. Studies in the syntax of the Czech literary language]. Prague, Academia Publ., 1985, 236 p.

34. Vlková, V. *Příspěvek k analýze multiverbálních spojení typu provádět rekonstrukci* [In addition to the analysis of multiword expressions like provádět rekonstrukci (to perform the reconstruction)]. *Slovo a slovesnost* [The word and verbal art], 1990, vol. 51, issue 1, pp. 1-15.

35. Grinev-Grinevich, S.V. *Terminovedeniye* [Terminology]. Moscow, Akademia Publ., 2008, 304 p.

36. Kochan, I.M. *Synonimiya u terminolohiyi* [Synonyms in terminology]. *Movoznavstvo* [Linguistics], 1992, no. 3, pp. 32-34.

Статья посвящена вопросу лексико-грамматической неоднородности чешских форм типа *zakrývání – zakrytí* западнославянского глагольного существительного в свете проблемы наследования ими глагольной категории вида. Отмечается, что акциональные субстантивы на *-ní/-tí*, будучи гибридными образованиями глагольно-именного типа, функционируют в чешском языке, подобно славянским причастиям, в двух ипостасях – глагольной и именной. Установлено, что чешские глагольные существительные именной ипостаси в силу употребления во множественном числе, переосмысления глагольной семантики, остающейся всё же акциональной в широком смысле, а также невозможности в составе именной фразы трансформироваться в конструкции с глагольной формой объективно неспособны выражать видовую семантику совершенности – несовершенности. В связи с этим акцентируется необходимость исключения таковой заведомо «безвидовой» разновидности глагольных существительных из разысканий на предмет наследования данными формациями категории вида.

Ключевые слова: гибридные слова, глагольное существительное, категория вида, номинализация.

The article is devoted to the issue of the lexicogrammatical heterogeneity of the Czech forms such as *zakrývání – zakrytí* of the West Slavic verbal noun in the light of the problem of retaining the verb category of aspect. It is noted that action nouns ending in *-ní/-tí*, which are hybrid formations of a verb-noun type, function in the Czech language like Slavic adjectival participles in two hypostases – verbal and nounal, which is predetermined by the peculiarities of their lexical semantics as well as morphological and syntactic properties. In the course of the research description, it is established that Czech verbal nouns of the nounal hypostasis are objectively unable to express the verb semantics of the perfective versus imperfective aspect because of their use in the plural form, modification of the verb semantics, which still remains actional in a broad sense, and failure to be transformed into constructs with a verb form within a noun phrase. Therefore, emphasis is placed on the need to exclude such an obviously ‘non-aspective’ variety of verbal nouns from research on the ability of these forms to retain the category of aspect.

Key words: hybrid words, verbal noun, category of aspect, nominalization.

Одержано 21.03.2018.